

РЕЦЕНЗИЯ

От: **проф. д-р Таня Петрова Парушева,**

УНСС – София, катедра „Икономика на туризма”,

Област на висше образование: 3. „Социални, стопански и правни науки”,

Професионално направление: 3.8. „Икономика”,

Научна специалност „Икономика и управление (глобализация в туризма)”.

Относно: конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент”,

професионално направление 3.9. „Туризм (териториални изследвания на туризма)”.

1. Информация за конкурса

Конкурсът е обявен за нуждите на катедра „География на туризма” към Геолого-географски факултет на Софийски университет „Св. Климент Охридски”, съгласно Решение на АС от 17.07.2013 г., Протокол № 10. Обнародван е в Държавен вестник, брой 69/06.08.2013 г. Участвам в състава на Научното жури по конкурса, съгласно Заповед на Ректора на СУ.

2. Кратка информация за кандидата в конкурса

Единствен кандидат в конкурса е гл. ас. д-р Елка Димитрова Дограмаджиева. Родена е през 1973 г. в София. Завършва висше образование в СУ „Св. Климент Охридски”, ОКС „Магистър” с отличен успех и придобива квалификация „Географ”, специалист по териториална организация на отдиха и туризма, учител по география, с втора специалност „История” (Диплома Серия А-95 СУ, № 132340). Защитава дисертация на тема: „Концепция за устойчиво туристическо развитие в общините Тетевен, Троян и Априлци” и придобива ОНС „доктор”, по научна специалност 01.08.14. „География на рекреацията и туризма” (Диплома № 28796/11.01.2004 г.).

✓ Д-р Елка Дограмаджиева има проведени **специализации и краткосрочни обучения**, организирани от Manchester Metropolitan University (2011 г., 2008 г.), University of Helsinki (2009 г.), EcoDestinet – Сан Антонио ди Мавиньола, Италия (2009 г.) и Министерство на туризма, Атина, Гърция (2005 г.). Притежава дипломи и сертификати за преминато обучение. Владее отлично английски и руски език.

✓ **Професионалното развитие** на д-р Елка Дограмаджиева започва като екскурзовод в Туристическа агенция „Съншайнтурс” (1995 – 1996 г.). Последователно работи като преподавател по география на английски език в Частна езикова хуманитарна гимназия „Васил Златарски” (1996 – 1997 г.), преподавател по география в Балканско училище (1998 – 2000 г.), преподавател по география на английски език в Частна езикова гимназия „Меридиан 22” (1999 – 2004 г.). Редовен докторант е на СУ „Св. Климент Охридски” (1998 – 2002 г.) и хоноруван преподавател в бакалавърска програма на специалност „Туризм” в Международно Висше Бизнес Училище – Ботевград (2004 – 2005 г.)

✓ Д-р Елка Дограмаджиева членува в престижни **професионални организации** – Международна научна мрежа SEEmore (част от Mountain Research Initiative for SE Europe) от 2010 г. и Международна научна мрежа Science for the Carpathians (S4C) от 2008 г.

✓ Взема активно участие в работата на **редакционни колегии, научни комитети, работни групи и организационни комитети**. Член е на редакционната колегия на Journal of Environmental and Tourism Analyses, Bucharest University (2012); член на научни комитети на международни конференции в Румъния (2008, 2011, 2012 г.); съпредседател на работна група по туризъм, Тимишоара, Румъния (2010 г.); член на работна група за изготвяне на Национална стратегия за развитие на селски туризъм в България (2008, 2009 г.); член на организационен комитет на международни научни конференции, организирани от Геолого-географски факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ (2008, 2009 и 2010 г.) и международна научна конференция, организирана от катедра „География на туризма“ (2007 г.).

➤ *Карьерното развитие на гл. ас. д-р Елка Дограмаджиева я отличава като учен със задълбочена преподавателска и разностранна научноизследователска и експертна работа. Участва активно в академичния живот. Има принос за утвърждаване на имиджа на СУ „Св. Климент Охридски“ в страната и чужбина.*

3. Изпълнение на изискванията за заемане на академичната длъжност

3.1. Изпълнение на задължителните изисквания

✓ Кандидатът в конкурса отговаря на всички **задължителни условия** по ЗРАСРБ (чл. 24) и на Правилника за условията и реда за заемане на академичната длъжност „доцент“ в СУ „Св. Климент Охридски“ (чл. 105).

1). Има придобита ОНС „доктор“ по научна специалност 01.08.14. „География на рекреацията и туризма“, Диплома № 28796/11.01.2004 г.

2). Заема академичната длъжност „асистент“ от 02.12.2003 г. до 2006 г., а „старши асистент“ от 2006 – 2007 г. (Служебна бележка от Сектор „Личен състав“ на СУ „Св. Климент Охридски“). От 05.03.2007 г. до момента заема академичната длъжност „главен асистент“ в СУ „Св. Климент Охридски“ (Допълнително споразумение №РД 22-374/05.03.2007 г. към трудов договор).

3). За участие в конкурса за „доцент“ е представила за рецензиране 35 публикации в специализирани научни издания, които не повтарят представените за придобиване на образователната и научна степен „доктор“.

3.2. Изпълнение на допълнителните показатели

✓ Д-р Елка Дограмаджиева е изпълнила **допълнителните показатели** на Правилника за условията и реда за заемане на академичната длъжност „доцент“ в СУ „Св. Климент Охридски“ (чл. 111, ал.2), съгласно ЗРАСРБ (чл. 15, ал. 1) и ППЗРАСРБ (чл. 53, ал. 2) и **препоръчителните критерии** на Геолого-географския факултет за академичната длъжност „доцент“.

1). Анализът на критериите, свързани с **учебната дейност**, показва:

а). Средно за периода 2008 – 2013 г., кандидатът има изпълнена 480 часа **аудиторна заетост** и 1485 часа **учебна заетост** в СУ. Разработила е 2 **лекционни курса** за ОКС „Бакалавър“, редовно обучение по дисциплините „Методи на научното изследване в туризма“ и „Развитие и актуални проблеми на туризма в

България” и 3 за ОКС „Магистър”, задочно обучение по дисциплините „Туристическо райониране”, „Дипломен семинар” и „Статистическа обработка и анализ на данни в туризма”. Д-р Елка Дограмаджиева прилага **иновативни и интерактивни методи на преподаване** като решаване на казуси, беседи и работа по проекти. Осигурява **занимания в практическа среда** извън СУ „Св. Климент Охридски”.

б). За нуждите на учебния процес има публикуван **1 наръчник** в съавторство на значимо равнище: Асенова, М., В. Маринов, Е. Дограмаджиева, Д. Семерджиев. Наръчник на туристическия бизнес. Как да привличаме и обслужваме български туристи. Министерство на икономиката, енергетиката и туризма, С., 2010, общ обем 167 с., авторски принос – 20 с. (№ 2.1. от приложения списък).

в). Осъществява активна **работа със студентите**. В периода 2005 – 2013 г. е била научен ръководител на общо 25 дипломанта, успешно защитили дипломни работи в магистърските програми „Туризм”, „Културен туризъм” и „Екотуризм” на СУ „Св. Климент Охридски”. През последните 5 години (2008 – 2013 г.) са защитили 18, ръководени от нея дипломанти или средно по 3,6 за 1 учебна година. Научен консултант е на доклади, изготвени от студенти за катедрени, национални и международни конференции. Включва студенти в работата по изследователски проекти.

2). Анализът на критериите, свързани с **научноизследователската дейност** свидетелства за богата и разностранна активност на кандидата.

а). Качествата на д-р Елка Дограмаджиева като учен-изследовател, се потвърждават от нейната работа в **изследователски проекти**. Във връзка с конкурса за доцент, е взела участие в 3 изследователски проекта, от които 2 са финансирани от Университетски фонд за научни изследвания на СУ „Св. Климент Охридски”, а 1 – от Националния фонд за научни изследвания.

✓ След придобиването на ОНС „доктор”, кандидатът в конкурса активно участва в **научни форуми**. Прегледът на представения подробен списък показва, участие в 35 научни и научно-приложни конференции и семинари, от които 9 са **национални** и 26 **международни**. От тях 11 – в чужбина – Румъния, Турция, Италия и Гърция.

✓ Както отбелязахме, кандидатът членува в 2 престижни **международни професионални организации** в областта на туризма (вж. т. 2).

б). Впечатлява дейното участие на д-р Елка Дограмаджиева като експерт, консултант и изпълнител в **научно-приложни проекти**, което е показано в таблица 1.

Таблица 1.

**Рекапитулация на участията на гл. ас. д-р Елка Дограмаджиева
в научни и научно-приложни проекти**

№	Видове проекти	Брой проекти
1.	Национални	13
2.	Международни	17
Общо		30

✓ Освен това, има публикувана **част от монография на английски език**, в която е първи автор, с личен принос – 18 страници (№ 1.1. от приложения списък).

в). Кандидатът има **приложени в практиката резултати** от проведените научни изследвания. Свидетелство за това е задълбочената ѝ работа по посочените 30 научно-приложни проекта. От тях 13 са възложени от министерства, агенции, областни и общински администрации – МИЕТ, ДАТ, МРРБ, Областна администрация Смолян, Столична община, общини Казанлък, Чепеларе, Разлог, Ямбол и др., а 17 - от международни организации.

✓ Д-р Дограмаджиева е представила **доказателства за цитируемост**. Има установени цитирания в EBSCOhost - 1 библиографско цитиране и от други автори – общо 16 разработки с 68 цитирания в 53 източника (Уверение от Отдел „Библиотечно-информационно обслужване” на Университетска библиотека при СУ „Св. Климент Охридски”).

➤ *Кандидатът в конкурса - д-р Елка Дограмаджиева изцяло съответства на задължителните условия по ЗРАСРБ (чл. 24) и на Правилника за условията и реда за заемане на академичната длъжност „доцент” в СУ „Св. Климент Охридски” (чл. 105). Изпълнила е допълнителните показатели на Правилника за условията и реда за заемане на академичната длъжност „доцент” в СУ „Св. Климент Охридски” (чл. 111, ал.2), съгласно ЗРАСРБ (чл. 15, ал. 1) и ППЗРАСРБ (чл. 53, ал. 2), и препоръчителните критерии на Геолого-географския факултет за академичната длъжност „доцент”.*

4. Оценка на учебно-преподавателската дейност

✓ Гл. ас. д-р Елка Дограмаджиева **чете лекции** пред студентите от специалност „Туризъм” в СУ, **ОКС „Бакалавър”** (редовно обучение) по **учебните дисциплини** „Методи на научното изследване в туризма” и „Развитие и актуални проблеми на туризма в България”. **Води семинарни занятия** по „Методи на научното изследване в туризма” и „Туристически ресурси”. Титуляр е на лекционни курсове в **ОКС „Магистър”** (задочно обучение) по „Развитие и актуални проблеми на туризма в България”, „Дипломен семинар” и „Статистическа обработка и анализ на данни в туризма” и води част от лекционните занятия по дисциплините „Методи на научното изследване в туризма” и „Туристическо райониране”. По отношение на учебно-преподавателската дейност на д-р Дограмаджиева, следва да се подчертае, че тя е ерудиран лектор. Отнася се отговорно и задълбочено към учебния процес. За високата ѝ професионална подготовка допринасят отличното владение на английски и руски език, допълнителните обучения в чужбина, както и участията ѝ в международни научни форуми.

✓ Разработва и въвежда **учебни курсове**, признати в СУ и страната. Има сериозен принос в създаването и актуализирането на учебната документация на специалността. Участва в работна група за изготвяне на доклада и приложенията за акредитацията. Автор е на 2 **учебни програми** и съавтор на 1 в ОКС „Бакалавър” за специалност „Туризъм” в СУ. Съставител е на 5 учебни програми в ОКС „Магистър” за специалностите „Туризъм”, „Културен туризъм” и „Екотуризъм” в СУ. Автор е на друга учебна програма за МВБУ – Ботевград. Има **издаден наръчник** - 1 в съавторство (№ 2. 1. от приложения списък).

✓ За преподавателската си дейност д-р Елка Дограмаджиева получава **висока оценка** в анкетите на студентите от специалността. Участва като лектор в

кръгли маси, дискуссионни семинари и обучителни форуми на кадри за работа в туристическата индустрия. Създава контакти между туристическия бизнес и студентите от СУ.

➤ *Гл. ас. д-р Елка Дограмаджиева има богат преподавателски опит. Притежава умения за работа в динамична мултикултурна среда. Ползва се с авторитет и заслужено уважение. Притежава висока степен на подготовка за заемане на академичната длъжност „доцент“.*

5. Кратка характеристика на представените научни трудове

Кандидатът впечатлява с публикационната си активност и **високо качество** на научните трудове. Има публикации преди и след придобиването на ОНС „доктор“, които **не са предложени за рецензиране**. Представен е пълен списък на публикациите и приложните разработки на автора, който включва общо **43** публикувани разработки, от които **39** след придобиването на ОНС „доктор“, в т.ч. 18 на латиница и 11 в чужбина.

Гл. ас. д-р Елка Дограмаджиева участва в конкурса за „доцент“ с **35 публикации**, които не повтарят трудовете за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ (вж. таблица 2). Предложената за **рецензиране** научна продукция включва:

- ✓ част от **1 монография на английски език** (в съавторство), публикувана в чужбина; авторско участие 18 страници;
- ✓ **7 студии** – 2 самостоятелни; 5 в съавторство, от тях 1 на английски език, публикувана в България; общ обем 129 страници;
- ✓ **6 научни статии** – 1 самостоятелна; 5 в съавторство, от тях 3 в чужбина и 1 на английски език, публикувана в България; общ обем 48 страници;
- ✓ **17 научни доклада** – 7 самостоятелни; 10 в съавторство, от тях 3 в чужбина и 4 на английски език, публикувани в България; общ обем 159 страници;
- ✓ част от **1 наръчник** (в съавторство); авторско участие 20 страници;
- ✓ **3 публикувани изследователски проекта** – 1 самостоятелен и 2 в съавторство; авторско участие 124 страници. Общият обем авторско участие възлиза на **498 печатни страници**.

Таблица 2.

Рекапитулация на научните трудове на гл. ас. д-р Елка Дограмаджиева за участие в конкурса за „доцент“

Видове научна продукция	Публикации, предложени за рецензиране (брой)					
	Общо	Самост.	Съавт.	Латиница България	Чужбина	Обем в страници
Монографии (част)	1	-	1	-	1	18
Студии	7	2	5	1	-	129
Научни статии	6	1	5	1	3	48
Научни доклади	17	7	10	4	3	159
Наръчници (част)	1	-	1	-	-	20
Проекти	3	1	2	-	-	124
Общо	35	11	24	6	7	498

Научните трудове на автора са апробирани в **реномирани научни издания** – Годишник на СУ „Св. Климент Охридски”, Министерство на икономиката, енергетиката и туризма, сп. „Туристически пазар”, Cambridge Scholars Publishing, Journal of Hospitality Industry Research and Education, Journal of Environmental and Tourism Analyses и сборници с доклади от участия в национални и международни форуми в страната и чужбина.

✓ **Основните направления** в изследователската дейност на кандидата, са концентрирани, както следва:

1). първо направление „Териториални изследвания на туристическото развитие на различни равнища, ориентирани към управлението на туризма на ниво дестинация”;

2). второ направление „Развитие и маркетинг на туристически продукти и атракции”;

3). трето направление „Туристическа политика и планиране”.

✓ Най-важните **научно-приложни резултати**, които заслужават висока оценка на работата по **първото тематично направление**, се отнасят до: 1). Осъществено е емпирично проучване на настанителната база и заведенията за хранене в община Казанлък. Предложена е система за мониторинг на предлагането и търсенето в общината (№№ 3.13.;4.17.). Осъществени са анкетни проучвания на настанителния сектор и ключовите участници в развитието на София като туристическа дестинация (№№ 5.1.;5.3.;3.12;4.1.;4.2.;4.3.). Разработен и приложен е цялостен модел за проучване на туристическото развитие и управлението на туризма на местно ниво - селата Долен, Лещен и Ковачевица (№№ 3.2.;3.11.). Анализирани са резултатите от национално анкетно проучване на общините в България за влиянията на туризма (№ 4.15.). Извършени са анализи на туристическото развитие на регионално ниво и са изследвани тенденциите на туристическото търсене в област Смолян (№ 3.1.). Изведени са положителните и отрицателните тенденции в развитието на планинския туризъм в България (№№ 3.9.;4.9.). Идентифицирани са тенденциите в пътуванията на българите в страната и към други държави (№№ 2.1.;3.3.;4.5.); връзката между вътрешния и изходящия туризъм (№№ 3.3.;4.5.;4.12.); сравнението на България със страните от ЕС (№ 4.6.); предимствата на българския пазар за родната туристическа индустрия и балансиращата роля на вътрешния туризъм за националната система на туризма (№№ 2.1.;3.3.). Направен е дългосрочен сравнителен анализ на хотелите в България и Румъния (№ 3.7.).

Конкретните резултати от работата по **второто тематично направление** включват: 2). Представен е подход за разработване и усъвършенстване на конкретни туристически продукти, в т.ч. планински туризъм, екотуризъм, културен туризъм (№№ 2.1.;3.4.;4.8.;4.9.). Представени са добри практики от България и чужбина за развитие на специфични туристически продукти и атракции, които дават силен тласък на местното туристическо развитие в съответните дестинации (№ 2.1.). Осъществен е сравнителен анализ на атракциите в община Златоград (№ 4.8.). Предложени са стъпки за поэтапна социализация на културния потенциал на община Ивайловград и интегриране на културното наследство в местния туристически продукт (№ 4.9.). Представени са съставни продукти на планинския туризъм в България, профилът на вътрешните потребители и препоръки за

подобряване на предлагането (№ 2.1.). Изяснен е обхватът на екотуристическия продукт и е направен анализ на развитието на екотуризма в България (№№ 1.1.;3.4.;4.4.;4.7.;4.13.). Аргументирана е необходимостта от публична подкрепа за маркетинг на екотуризма в България (№ 4.13.). Направен е детайлен анализ на екотуристическото предлагане и търсене в района на резервата „Сребърна” (№ 4.13.). Разработен е модел от пет стъпки за развитие на екотуристически продукт, демонстриран на примера на община Разлог (№ 3.4.). Въз основа на анкетно проучване сред общинските администрации в България, е анализирана ролята на екотуризма за местното туристическо развитие (№ 1.1.). Аргументирана е необходимостта от национална политика за сертифициране на качеството в екотуризма и хармонизиране на различните системи за сертификация, въз основа на единни стандарти (№№ 4.4.;4.7.).

Научно-приложните резултати от работата по **третото тематично направление** обхващат: 3). Предложена е методика за планови документи в областта на туризма, която е приложена към Националната стратегия за развитие на екотуризма в България (№ 3.6.). На примера на 12 изследвани от автора туристически центъра в Средна Стара планина, са демонстрирани възможностите за използване на класическия модел на жизнения цикъл на дестинациите, като инструмент за стратегическо планиране (№ 4.10.). Обоснована е необходимостта от създаване на национална схема на туристическите райони, като инструмент за провеждане на регионален туристически маркетинг за постигане на конкурентоспособност на туристическия продукт (№ 3.8.). Направен е критичен анализ на съвременните туристически районни схеми и са изведени препоръки за решаване на проблемите за туристическото райониране в България (№ 4.14.). Демонстриран е сравнителен подход на различни пространствени равнища при анализа на туризма за целите на Националния план за регионално развитие на Сърбия (№ 4.11.). Осъществени са анкетни проучвания на основните участници в развитието на София като туристическа дестинация и са анализирани техните виждания (№№ 5.1.;5.3.;4.3.).

➤ *Представените трудове от д-р Елка Дограмаджиева в посочените направления, се отличават с високо научно равнище. Те показват нейното постоянно научно израстване и все по-дълбоко усвояване на научните подходи и методи.*

6. Синтезирана оценка на основните научни и научно-приложни приноси

В творческата продукция на кандидата се открояват следните значими приноси:

първо – разработване и прилагане на цялостни методики за емпирично проучване и наблюдение на различни аспекти на местното туристическо развитие, за целите на управлението на ниво дестинация;

второ – аргументиране и прилагане на подход за анализ на туристическото развитие на различни териториални равнища, с акцент върху тенденциите и ефективността на местно, регионално и национално ниво;

трето – осъществяване на наднационални сравнителни анализи по важни аспекти на туристическото развитие, като развитието на хотелската индустрия в

България и Румъния, и сравнението на България със страните от ЕС по голям брой характеристики и намерения за пътуване в периода на кризата;

четвърто – разработване и прилагане на подходи и методи за проучване и развитие на специфични туристически продукти и атракции, свързани с развитието и маркетинга на конкретни туристически продукти на местно и национално ниво;

пето – разработване на методики и осъществяване на конкретни проучвания на туристическото развитие и на ключовите субекти, за целите на туристическата политика и планирането.

➤ *Научните и научно-приложните приноси на д-р Елка Дограмаджиева могат да се окажат като задълбочени и оригинални. Някои от тях имат новаторски характер, което е сериозен аргумент в подкрепа на нейната кандидатура за хабилитация.*

7. Основни критични бележки и препоръки към кандидата

Преподавателският опит и изследователската компетентност на кандидата не дават основание за съществени критични бележки. Научната продукция не съдържа слабости, които да омаловажават нейните достойнства. Ще си позволя да отправя препоръки, насочени към бъдещата работа на гл. ас. д-р Елка Дограмаджиева:

1). Основен приоритет да бъде написване и издаване на солиден учебник по преподавана дисциплина в ОКС „Бакалавър” или ОКС „Магистър”.

2). Целесъобразно е, да фокусира вниманието си върху разработване и публикуване на самостоятелни монографии, тясно свързани с нейните научни интереси.

8. Заключение

Потвърждавам, че кандидатът в конкурса - гл. ас. д-р Елка Димитрова Дограмаджиева **изцяло отговаря на задължителните условия** по ЗРАСРБ (чл. 24) и на Правилника за условията и реда за заемане на академичната длъжност „доцент” в СУ „Св. Климент Охридски” (чл. 105). Изпълнила е **допълнителните показатели** за заемане на академичната длъжност „доцент” в СУ „Св. Климент Охридски” (чл. 111, ал.2), съгласно ЗРАСРБ (чл. 15, ал. 1) и ППЗРАСРБ (чл. 53, ал. 2), и **препоръчителните критерии** на Геолого-географския факултет за академичната длъжност „доцент”. Притежава безспорни достойнства като преподавател и изследовател, с доказани приноси в научната специалност на конкурса.

Ясно и еднозначно заявявам своята **положителна оценка „ЗА”** единствения участник в конкурса за доцент. С пълна убеденост гласувам, **гл. ас. д-р ЕЛКА ДИМИТРОВА ДОГРАМАДЖИЕВА, да бъде избрана и заеме академичната длъжност „доцент”, по професионално направление 3.9. „Туризм (териториални изследвания на туризма)”** в катедра „География на туризма” към Геолого-географски факултет на СУ „Св. Климент Охридски”.

София,

15.11.2013 г.

Рецензент:

(проф. д-р Таня Парушева)